

בפני:

כבוד הנשיא א' ברק
כבוד המשנה לנשיא (בדימ') ת' אור
כבוד המשנה לנשיא א' מצא
כבוד השופט י' טירקל
כבוד השופט א' ריבלין
כבוד השופטת א' פרוקצ'יה
כבוד השופט א' א' לוי

המעוררת:

רימה ספיאשוילי

נ ג ד

המשיבים:

1. מנורה חברה לביטוח בע"מ
2. אבנר איגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ
3. חג'אג' סמיר
4. קרנית, הקרן לפיצוי לנפגעי תאונות דרכים

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בבאר שבע בת"א 7241/99 שניתן ביום 6.9.01 על ידי כבוד השופטת ש' דברת

בשם המערערת:

עו"ד אברהם ילין
עו"ד זיו מנדלוביץ ועו"ד אלון בלגה

בשם המשיבים:

פסק-דין

המשנה לנשיא (בדימ') ת' אור:

נהג רכב המחזיק ברשיון נהיגה ל"נוהג חדש" נפגע בתאונת דרכים כמשמעותה בחוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975 (להלן: החוק או חוק הפיצויים). ברישיון מצוי תנאי לפיו הוא נדרש למלווה בעת

הנהיגה. בעת התרחשות התאונה לא ישב מלווה לצידו של הנהג כנדרש ברשיון. האם מטעם זה תישלל זכאותו לפיצויים על פי החוק? זו השאלה העומדת במוקד הערעור שלפנינו.

העובדות וההליכים

1. המערערת והמשיב 3 (שהוא משיב פורמלי בדיון זה - להלן: המשיב) נפגעו בתאונת דרכים כמשמעותה בחוק ביום 27.3.99. המערערת נהגה ברכב השייך לאמו של המשיב והוא ישב לצידה. הרכב בוטח על ידי המשיבות 1 ו-2 (להלן: המבטחות) בפוליסה שהוצאה על פי הוראות פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש] התש"ל-1970. בעת התרחשות התאונה, החזיקה המערערת ברישיון נהיגה ל"נוהג חדש" אשר כלל תנאי מגביל לפיו "נדרש מלווה עד 23/5/99" (להלן: תנאי הליווי). במועד התאונה, לא החזיק המשיב רשיון נהיגה תקף.
2. המערערת והמשיב הגישו תביעות לפיצויים בגין נזקי גוף שנגרמו להם עקב התאונה בבית המשפט המחוזי בבאר שבע. המערערת הגישה תביעה נגד המבטחות. המשיב הגיש תביעה נגד המערערת, המבטחות וקרנית - קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים (להלן: קרנית). הדיון בתביעותיהם אוחד. בבית המשפט המחוזי פוצל הדיון כך, שתחילה נדונה שאלת עצם החבות לפצות את המערערת ואת המשיב בגין הנזקים שנגרמו להם בתאונה. במוקד המחלוקת בין הצדדים עמדה שאלת הכיסוי הביטוחי לתאונה; האם נהיגתה של המערערת ללא מלווה, שוללת את תוקף רשיון הנהיגה שלה והאם בעקבות זאת אין תוקף לפוליסת הביטוח שהוצאה על ידי המבטחות.
- בית המשפט המחוזי קבע, כי הרשיון שניתן למערערת הוא רשיון על תנאי. התנאי הוא, שהיא תנהג כשמלווה לצידה. בית המשפט פסק, כי באין מלווה, רשיון הנהיגה של המערערת לא היה בתוקף ולפיכך הפוליסה שהוצאה על ידי המשיבות אינה מכסה את נהיגתה ברכב. לפיכך, דחה בית המשפט את תביעתה של המערערת. אשר למשיב, בית המשפט קבע כי הוא לא ידע שהמערערת היא נהגת חדשה הזקוקה למלווה, ועל כן אין לשלול את זכאותו לפיצויים מכוח סעיף 7(6) לחוק, החל, בין היתר, על מחזיק ברכב המתיר לאחר לנהוג בו כשאין לו ביטוח לפי פקודת הביטוח. לפיכך, נפסק כי הוא זכאי לקבל פיצויים מקרנית.

הערעור שבפנינו מופנה כנגד קביעת בית המשפט המחוזי לפיה לא חלה חובה על המבטחות לפצות את המערערת.

3. על מנת להכריע בשאלה האם קיים כיסוי ביטוחי לתאונה הנדונה, יש לבחון את המקרה שלפנינו בשני מישורים. ראשית, יש לבחון האם זכאית המערערת לפיצוי מכוח חוק הפיצויים. אם נהיגתה של המערערת ללא

מלווה כמוה כנהיגה ללא רשיון במובן סעיף 7(3) לחוק, אין היא זכאית לפיצויים מכוח החוק אף אם לפי תנאי הפוליסה קיים כיסוי לתאונה הנדונה (ראו: רע"א 9524/00 הדר חברה לביטוח בע"מ נ' חן שלום, פ"ד נו(3) פסקה 2 ואסמכתאות שם). שנית, אם המסקנה תהייה כי המערערת זכאית לפיצויים מכוח החוק, יש לבחון אם על פי הוראות הפוליסה ותנאיה, לא הוצאה חבות המבטחות לפיצוי מגדר תחולתה. דין תביעת הפיצויים של המערערת להתקבל רק אם זכותה לפיצויים אינה נשללת באף אחד משני מישורים אלה.

אדון תחילה בשאלת זכאות המערערת לפיצויים על פי החוק. לאחר מכן אבחן האם זכאותה זו, במידה והיא קיימת, נשללת על פי תנאי פוליסת הביטוח.

התשתית הנורמטיבית וגדר המחלוקת

4. סעיף 7(3) לחוק הפיצויים קובע כדלקמן:

"נפגעים אלה אינם זכאים לפיצויים על פי חוק זה...

...

(3) מי שנהג ברכב כשאין לו רשיון לנהוג בו, למעט רשיון שפקע מחמת אי תשלום אגרה" (הדגשה שלי - ת"א).

סעיף 12א(ב) לפקודת התעבורה (נוסח חדש), תשכ"א-1961 (להלן: פקודת התעבורה או הפקודה), קובע את האיסור לנהוג ללא מלווה:

"לא ינהג נוהג חדש ברכב מנועי ... בחודשיים הראשונים מיום שניתן לו רשיון נהיגה, אלא אם כן יושב, במושב שלצדו, מלווה".

סעיף 12א(א) לפקודה קובע מי ייחשב ל"נוהג חדש":

"רשיון נהיגה לפי סעיף 11 שניתן למי שלא היה בידו רשיון לנהיגת רכב מנועי תקפו יהיה מוגבל לשנתיים, ובהן יראו אותו כנוהג חדש".

סעיף 1א12(א) לפקודה מגדיר מיהו "מלווה" הנדרש לשבת לצידו של "נוהג חדש":

"בסעיף זה, "מלווה" - מי שבידו רשיון נהיגה בר תוקף לאותו סוג רכב 5 שנים לפחות ומלאו לו 24 שנים, ו-3 שנים לפחות - אם מלאו לו 30 שנים".

בסעיף 1א12(ד) נקבע:

"רשות הרישוי תציין ברשיון הנהיגה שניתן לנוהג החדש, את התנאי שלפיו תוקפו של הרשיון מותנה בליווי בעת הנהיגה ואת התקופה שבה חלה חובת הליווי".

כאמור, בעת התרחשות התאונה, המערערת היתה בגדר "נוהג חדש" וברשיון הנהיגה שלה נקבע שנדרש מלווה בעת נהיגתה והתקופה בה חלה חובה זו. המערערת נהגה בעת התאונה ללא מלווה, כמובנו בפקודה, ובכך הפרה את הוראות סעיף 1א12(ב) לפקודה. השאלה שבמוקד המחלוקת היא, האם בנוסף לסנקציות הפליליות אשר יש להטיל על המערערת מכוח פקודת התעבורה, חל על המקרה הנדון גם סעיף 7(3) לחוק הפיצויים, על פיו נשללת זכאותה של המערערת לפיצויים מכוח חוק.

-

תחולת סעיף 7(3) לחוק הפיצויים

-

5. הצדדים לדיון מעלים מגוון טענות לגבי שאלת תחולת סעיף 7(3) על המקרה הנדון. איני רואה לנכון לפרט את טענותיהם בעניין זה, שכן ביום 2.6.04 ניתן בבית משפט זה פסק דין, בהרכב מורחב, אשר ההלכה שנקבעה בו, פה אחד, משליכה ישירות על העניין שבפנינו ומכריעה בו. במסגרת פסק הדין האמור, אוחד הדיון בשני תיקי דיון נוסף - דנ"א 10017/02 קרנית נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ (טרם פורסם) ודנ"א 6971/03 מנורה חברה לביטוח בע"מ נ' יורם ירוחם לוי (טרם פורסם). בפסק הדין נדונה השאלה האם יש לראות נהג שהפר תנאי או הגבלה ברשיון הנהיגה שלו כ"מי שנהג ברכב כשאין לו רשיון לנהוג בו" במובן סעיף 7(3) לחוק ולפיכך תישלל זכאותו לפיצויים על פי החוק. בדנ"א 10017/00 הנ"ל הוגבל רשיון הנהיגה של הנהג בהגבלה אינדיבידואלית, אשר נקבעה על ידי רשות הרישוי מכוח סעיף 53 לפקודת התעבורה, לפיה היה עליו לנהוג ברכב בו מותקן הגה כוח. בדנ"א 6971/03 הנ"ל הוגבל רשיון הנהיגה של הנהג בהגבלה סטטוטורית הקבועה בתקנות התעבורה, התשכ"א-1961, לפיה לפי דרגת הרשיון בה החזיק, היה עליו להסיע ברכבו עד שמונה נוסעים. בשני המקרים הפרו הנהגים את ההגבלה שהוטלה עליהם ברשיון הנהיגה. בפסק הדין נקבע, בין היתר, כדלקמן:

"... סעיף 7(3) לחוק יחול רק על הפרת תנאי או הגבלה בדרגת הרשיון שעניינה סוג הרכב בו נוהג הנהג. במונח "סוג הרכב", כוונתי להגבלות או תנאים המתייחסים למימדיו הפיזיים האינהרנטיים של הרכב אשר משליכים על דרגת הרשיון הנדרשת לצורך נהיגה בו לפי תקנות התעבורה. אין הכרח שתנאים או הגבלות אלה יופיעו בפרק בתקנות התעבורה הדין בסוגי רשיונות. די בכך שהם ינבעו מהגדרת הרכב בתקנה 1 לתקנות (כגון רכב שמשקלו הכולל המותר נקבע במסגרת הגדרתו שם). דוגמה להגבלה המתייחסת למימדיו הפיזיים של הרכב היא הגבלה שעניינה משקל הרכב. סעיף 7(3) לחוק יחול במקרה של נהג המחזיק רשיון נהיגה דרגה 2, הרשאי לנהוג ברכב מנועי מסחרי שמשקלו הכולל המותר לפי רשיונו אינו עולה על 4,000 ק"ג (תקנה 178(א)2 לתקנות), אשר נפגע בתאונת דרכים שעה שנהג ברכב מנועי מסחרי שמשקלו הכולל המותר על פי רשיונו עולה על משקל זה, ועל כן על פי התקנות הוא נדרש להחזיק לצורך נהיגה בו ברשיון נהיגה דרגה 3 (תקנה 179(א)1 לתקנות). בדומה, סעיף 7(3) לחוק יחול במקרה שנהג המחזיק ברשיון נהיגה דרגה 3 נפגע בתאונת דרכים בעת שהוא נוהג ברכב מנועי מסחרי אשר משקלו הכולל המותר עולה על 14,999 ק"ג ואשר על פי התקנות נדרש רשיון מדרגה 13 על מנת לנהוג בו. דוגמה נוספת להגבלה המתייחסת לסוג הרכב היא הגבלה שעניינה נפח מנוע של רכב מסוג אופנוע. כך, סעיף 7(3) לחוק יחול במקרה בו נהג המחזיק ברשיון נהיגה דרגה ב', לפיו הוא מורשה לנהוג באופנוע שנפח מנועו עד 500 סמ"ק (סעיף 176(א)1 לתקנות), נפגע בתאונת דרכים שעה שהוא נוהג באופנוע שנפח מנועו עולה על 500 סמ"ק והוא נדרש לצורך נהיגה בו לרשיון מדרגה ג' (תקנה 176(ב)1 לתקנות). דוגמה נוספת להגבלה מסוג זה הן הגבלות שעניינן מבנה הרכב. כך, מי שמחזיק ברשיון מדרגה ב', שהוא רשיון לנהוג באופנוע (תקנה 176 א לתקנות), אינו מורשה לנהוג ב"רכב נוסעים פרטי", אשר לשם נהיגה בו נדרש רשיון דרגה 2, ולהיפך.

לעומת זאת, הפרת תנאים או הגבלות אחרים, שאינם מתייחסים למאפיינים פיזיים של הרכב, תהווה עבירה על דיני התעבורה ותקים אחריות פלילית, אולם במקרה בו נפגע הנהג בתאונה, לא תישלל זכאותו לפיצויים מכוח החוק. כך הדבר, גם אם נהיגה בניגוד להגבלה או לתנאי דורשת כי הנהג יחזיק בדרגת רשיון אחרת מזו המוחזקת על ידו. לדוגמה, סעיף 7(3) לחוק לא יחול במקרה שהופר תנאי ברשיון הנהיגה שעניינו ייעוד הרכב, כרכב פרטי, מסחרי, עבודה או אחר, כאשר אבחנה זו אינה מושתתת על מאפיין פיזי של הרכב, כגון משקלו. כך, סעיף 7(3) לחוק לא יחול במקרה שנהג המחזיק ברשיון נהיגה דרגה 2, המאפשר לו לנהוג ב"רכב נוסעים פרטי", נפגע בתאונת דרכים שעה שהוא נוהג במונית, שלצורך נהיגה בה נדרש רשיון נהיגה דרגה 5 (תקנה 181 לתקנות). אם מבחינת סוג הרכב אין שוני בין השניים - לא יחול סעיף 7(3) לחוק. בדומה, הפרת מגבלה שעניינה מספר הנוסעים אותו רשאי נהג להסיע, תהווה עבירה על דיני התעבורה, אולם אין בה כדי לשלול מהנהג את זכותו לפיצויים על פי חוק אם הוא נפגע בתאונת דרכים. זאת, למרות שלצורך הסעת מספר נוסעים גדול יותר הוא נזקק, לעיתים, לדרגת רשיון אחרת" (פסקה 20).

-

הטעמים להלכה זו פורטו שם (ראו פסקה 21). הובהר, כי ביסוד מסקנה זו עומדים טעמים שעניינם האיזון הראוי בין תכליתו הסוציאלית לתכליתו ההרתעתית והעונשית של החוק. כמו כן, עומד ביסודה הצורך ליצור הסדר אחיד וקוהרנטי אשר יקל על יישום סעיף 7(3) לחוק.

6. הלכה זו מכריעה את הדין אף במקרה הנדון בו עסקינן בהגבלה סטטוטורית הקבועה בפקודת התעבורה. אכן, לפי דיני התעבורה, תוקף הרשיון של נוהג חדש מותנה בליווי בעת הנהיגה. נוהג חדש שמפר הגבלה זו חושף עצמו לסנקציות שמטילה עליו בעניין זה פקודת התעבורה. אולם, מבחינת חוק הפיצויים, אין הוא נחשב כמי שנהג ללא רשיון. זאת, שכן הוא מחזיק ברשיון לסוג הרכב בו נהג. לשון אחר, ההגבלה בנוגע לדרישת הליווי אינה נוגעת למימדיו הפיזיים של הרכב אשר משליכים על דרגת רשיון הנדרשת לצורך נהיגה בו לפי תקנות התעבורה. לאור זאת, סעיף 7(3) לחוק אינו חל על המקרה דנן, המערערת זכאית לפיצויים לפי החוק.

הוראות הפוליסה

7. תחולת הפוליסה שכיסתה את הנהיגה ברכב במקרה הנדון אינה חלה על "מי שאינו זכאי לפיצויים מכוח הוראות חוק נפגעי תאונות בדבר הגבלת הזכאות לפיצויים". כפי שהובהר לעיל, המערערת זכאית לפיצויים על פי החוק, ועל כן אין בהגבלה זו כדי להסיר את הכיסוי הביטוחי מהמקרה הנדון.

תחולת הפוליסה הוגבלה גם מכוח תעודת הביטוח למי ש"הינו בעל רשיון בר תוקף בישראל לנהיגת כלי רכב מסוג כלי הרכב הנקוב בתעודה...". בית המשפט המחוזי סבר כי נהיגתה של המערערת ללא מלווה משמעותו שרשיון הנהיגה שלה אינו בתוקף לנהוג ב"סוג הרכב". לפיכך, דעתו היתה כי מצבה של המערערת אינו שונה ממצב של נהג ללא רשיון כלל, שלא עבר מבחן רישוי (פסקה 4 לפסק הדין). אין בידי לקבל גישה זו. פרשנות זו אינה מתיישבת עם נוסחה המילולי של התניה, לפיה על המערערת להיות בעל רשיון לנהיגת כלי הרכב מסוג כלי הרכב הנקוב בתעודה. כאמור, המערערת החזיקה ברשיון לנהוג בסוג הרכב בו נהגה. כמו כן, כפי שהובהר ברע"א 9121/00 יורם ירוחם לוי נ' מנורה חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נז(5) 337 (פסקות 27-28), ועל כך חזר בית המשפט בדנ"א 10017/02, 6971/03 הנ"ל (פסקה 25), יש לפרש את תנית הרשיון בפוליסת הביטוח מתוך מגמה ליצור התאמה בינה לבין הוראת סעיף 7(3) לחוק. לפיכך, דעתי היא, כי הכיסוי הביטוחי של הפוליסה הנדונה חל על המקרה הנדון.

8. לבסוף, אתייחס לסוגיה נוספת אשר הצדדים בקשו את התייחסותנו לגביה. כאמור, בית המשפט המחוזי חייב את קרנית לפצות את המשיב הואיל וסבר כי אין כיסוי ביטוחי לתאונה. בתביעת המשיב הגיעו הצדדים ביניהם להסכמה לגבי גובה הנזק, תוך שקרנית שמרה על זכותה לערער על חבותה כלפי המשיב. בית המשפט המחוזי נתן להסכמה בעניין גובה הנזק תוקף של פסק דין. קרנית פיצתה את המשיב בסכום שנפסק. קרנית והמבטחות בקשו כי במסגרת ערעור זה, ידון בית המשפט גם בשאלה מי מביניהן חב לפצות את המשיב. במסגרת זו, הן הסכימו כי ההכרעה בערעור תחייב את המבטחות גם בתביעת המשיב, באופן שאם תיקבע חבותן כלפיו, הן תשבנה לקרנית את הסכום שהיא שילמה לו כפיצוי בגין תאונת דרכים. לאור המסקנה אליה הגעתי, לפיה קיים כיסוי ביטוחי

לתאונה הנדונה, הרי שהמבטחות הן אלה שחבות לפצות את המשיב על נזקיו. מכאן, שעל המבטחות להשיב לקרנית את הסכום ששילמה כאמור, כמוסכם על הצדדים.

9. לסיכום, הערעור מתקבל במובן זה שנקבעת בזה זכותה של המערערת לפיצויים על פי חוק הפיצויים. התיק מוחזר לבית המשפט המחוזי לקביעת גובה הנזק המגיע למערערת. חיוב המערערת בהוצאות ובשכר טרחת עורך דין בערכאה הקודמת מבוטל. המבטחות תשלמנה למערערת שכר טרחת עורך דין בשתי הערכאות בסכום כולל של 20,000 ש"ח, וכן תשלמנה שכר טרחת עורך דין בסך 15,000 ש"ח לקרנית. כמו כן, המבטחות תשבנה לקרנית את סכום הפיצויים אותו היא שילמה למשיב.

המשנה לנשיא (בדימ')

-

-

הנשיא א' ברק:

ה נ ש י א

אני מסכים.

המשנה לנשיא א' מצא:

המשנה לנשיא

אני מסכים.

השופט י' טירקל:

ש ו פ ט

אני מסכים.

השופט א' ריבלין:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת א' פרוקצ'יה:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

השופט א' א' לוי:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של המשנה לנשיא (בדימ') השופט ת' אור.

ניתן היום, כ"ח בסיון תשס"ד (17.6.2004).

ה נ ש י א

המשנה לנשיא (בדימ')

המשנה לנשיא

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט

/ עכב

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 01081830_E20.doc

מרכז מידע, טל' 02-6750444 ; אתר אינטרנט, www.court.gov.il